

SKUPŠČINSKI DOLENJSKI LIST

za občine

ČRNOMELJ,

KRŠKO,

METLIKA, NOVO

MESTO, RIBNICA,

IN TREBNJE

Letnik XXI

Novo mesto, 13. septembra 1984

št. 14

Občina Novo mesto

278.

Na podlagi 23. in 30. člena Zakona o sistemu družbenega planiranja in o družbenem planu SR Slovenije (Uradni list SRS št. 1/80), 17. in 24. člena statuta občine Novo mesto (Skupščinski Dolenjski list št. 5/79 in 14/82) ter Odloka o obvezni pripravi dolgoročnega plana občine Novo mesto (Skupščinski Dolenjski list št. 8/79 in 21/83) so zbori skupščine občine Novo mesto dne 26. julija 1984 sprejeli

SMERNICE

za dolgoročni plan občine Novo mesto do leta 1995 oziroma za določena področja tudi do leta 2000

UVOD

S temi smernicami opredeljujemo delavci, delovni ljudje in občani občine Novo mesto skupne cilje, izhodišča in usmeritve dolgoročnega razvoja občine do leta 1995 oziroma za določena področja do leta 2000.

Ob upoštevanju izdelane analize razvojnih možnosti in sprejetega dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije predstavljajo smernice za udeležence planiranja osnovno in usmeritev pri oblikovanju dolgoročnih planskih aktov, s katerimi bodo delavci in občani zagotavljali gospodarski in družbeni razvoj na območju občine Novo mesto ter pospeševali nadaljnji razvoj političnega sistema socialističnega samoupravljanja.

1. IZHODIŠČA ZA OPREDELITEV POLITIČKE DRUŽBENEGA RAZVOJA OBČINE NOVO MESTO

1.1. Ključni razvojni problemi, omejitve in prednosti

Območje občine Novo mesto se je v preteklem obdobju dokaj naglo razvijalo. Povprečna letna rast družbenega proizvoda je v zadnjih 15 letih znašala 23,5% (po tekočih cenah). K temu so v znatni meri prispevali kvantitativni dejavniki razvoja in intenzivna investicijska dejavnost. Dinamična gospodarska rast pa je v preveliki meri temeljila na ekstenzivnem zaposlovanju in sicer tako, da je občina v 30 letih prešla iz pretežno ruralne družbe v industrijsko. Naglemu razvoju industrije je z isto dinamiko sledila deagrarizacija. Ker je v industriji in sploh v družbenem sektorju dobivalo zaposlitev vse več delovnih ljudi, jim je bilo s tem omogočeno višanje življenjskega standarda. Industrializacija pa ni sledila z isto dinamiko tudi urbanizacija. Samemu razvoju industrije smo predolgo pripisovali odločilno vlogo v celoviti gospodarski rasti.

Že z analizo razvojnih možnosti za izdelavo dolgoročnega plana občine je

bilo ugotovljeno, v začetnem obdobju uresničevanja dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije pa v praksi potrjeno, da izstopajo sedaj v občini naslednji ključni problemi, ki ovirajo hitrejši gospodarski in sploh celovit družbeni razvoj:

1.1.1. neskladen in neenakomeren razvoj posameznih gospodarskih področij:

— industrija predstavlja previsok delež v zaposlenosti in v družbenem proizvodu v primerjavi s ostalimi gospodarskimi področji,

1.1.2. obstoječa industrija ni na zadostni tehnološki ravni in zadovoljivo opremljena z „lastno infrastrukturo in in superstrukturo“.

1.1.3. sorazmerno visoka opremljenost živega dela delovno intenzivne industrije (tekstilni, lesni) in obratno prenizka opremljenost v kapitalno in tehnološko intenzivni (kemični, elektronski) proizvodnji:

— ugotavljamo na primer, da industrija motornih vozil šteje med kapitalno in tehnološko intenzivno proizvodnjo, mi pa smo imeli v IMV dokaj ekstenzivno zaposlovanje ob sicer istočasnem močnem vlaganju kapitala v osnovna sredstva, od katerih pa nekateri sklopi sploh niso pričeli obratovati in vračati vložene akumulacije.

1.1.4. nezadostna raven razvoja dejavnosti, ki absorbirajo kupno moč in obenem pomejijo višjo stopnjo vitalnosti gospodarskega razvoja in obenem višjo raven zadovoljevanja osebnih in splošnih porab kot npr.:

— specializirana trgovina za oskrbo industrijskih in drugih podjetij in storitvene obrti z repromateriali,

— blagovnice z večjim asortimanom za dnevne, občasne in trajne nakupe,

— predstavništva zunanjetrgovinskih podjetij,

— grosistična trgovina,

— obrtno-servisne dejavnosti.

1.1.5. nezadovoljivi uspehi pri proizvodnji hrane, kljub sorazmerno ugodnim naravnim pogojem in dovolj obsežnim površinam primarnih kmetijskih zemljišč:

— vlaganja v nove investicije niso prinesla sorazmernega povečanja fizičnih količin pridelka,

— pogosto so bile težave z oskrbo Novega mesta in drugega urbanega prebivalstva s kmetijskimi pridelki, ki se jih lahko doma prideluje, vendar do trga niti niso prispeli zaradi slabe medsebojne povezanosti kmetijskih

organizacij in domače trgovinske mreže,

— pomanjkanje predelovalnih zmogljivosti kar vpliva na strukturo kmetijske proizvodnje,

1.1.6. nezadostna učinkovitost investicij in nizka akumulacijska sposobnost proizvodnih organizacij,

1.1.7. absolutno prenizka vlaganja sredstev v razvojno-raziskovalno in inovacijsko delo in pomanjkanje povezave med proizvodnim in raziskovalnim delom:

— na področju tehnoloških raziskav smo bili v veliki meri odvisni od napredka tehnologije in novih dosežkov zunaj ali pa smo celo vlagali in uvajali le zastarelo tehnologijo,

1.1.8. nezadovoljiva produktivnost dela kot posledica zastarele tehnologije in tudi pomanjkljive organizacije dela,

1.1.9. neskladje med potrebami po določenih profilih kadrov in poklici, ki jih dajejo naše šole usmerjenega izobraževanja kot posledica pomanjkljivega planiranja kadrov v združenem delu.

Ves čas obstaja tudi še premajhna povezanost med gospodarskimi subjekti v občini in regiji. Vodilna industrijska podjetja niso našla zadostnih oblik sodelovanja. Razvoj so planirala vsaka v svoji ločeni viziji in v okviru svoje panoge oziroma SOZD ali druge „branžne asociacije“, premalo pa je bilo srečujočega se planiranja in usklajevanja v domači občini in regiji. Tako ni bilo zadostnih povezav niti tam, kjer bi bile povsem logične: npr. med proizvodnjo in predelavo lesa, med domačimi trgovskimi organizacijami (vsaka se je povezala z drugo delovno organizacijo oziroma SOZD), med kmetijskimi in trgovskimi organizacijami, med proizvajalci gradbenih materialov in gradbenimi podjetji idr.

Struktura obstoječe industrije v občini je takšna, da je proizvodnja v visokem deležu odvisna od uvoženih surovin in repromaterialov. Zato podjetja posebej v obdobju zadnjih let občutijo vso težo stabilizacijskih ukrepov in predpisov z devizno-monetarnega in kreditnega področja, kateri pa pogosto samo začasno in z manjšim uspehom rešujejo problem vzpostavitve takšnih pogojev, da bi lahko proces proizvodnje normalno potekal.

Konkretna specifične omejitve za uspešen družbeni razvoj v naši občini pa so tudi te:

a) zatečena visoka izguba v poslovanju IMV, ki povzroča izpad v skupni akumulaciji in možnem inves-

tijskem potencialu v občini in obenem izpad sredstev pri delitvi dohodka namensko tudi za potrebe skupne in splošne porabe v občini, zaradi česar se nato del bremena prevaljuje na druge organizacije združenega dela;

b) izvajanje sanacijskega programa IMV bo zahtevalo znatna sredstva (kreditna sredstva in združevanje sredstev), s čimer se bo zmanjšal bančni potencial, kar bo vplivalo na razvoj ostalih OZD;

c) visoka zadolženost največjih delovnih organizacij, to je že dlje časa trajajoča čezmerna odvisnost poslovanja od kreditov (IMV, Krka, tovarna zdravil, Novoteks) in kar ni možno odpraviti v kratkoročnem obdobju;

d) nimamo razvite strojegradnje niti za lastne potrebe OZD v okviru danih možnosti;

e) lastniška razdrobljenost kvalitetnejših kmetijskih zemljišč, kar povzroča težave pri izvajanju politike združenih zemljišč in ustvarjanju pogojev za povečano proizvodnjo hrane;

f) oskrbljenost z energijo je glede na omrežje šibka in enostranska;

g) prometno omrežje je preobremenjeno in zastarelo;

h) nizka tehnološka opremljenost delovnih organizacij;

i) izredno močna razpršenost naselij v prostoru, kar zahteva nadpovprečna vlaganja v izgradnjo prometne in komunalne infrastrukture;

j) v občini oziroma regiji nimamo skupnih razvojno-raziskovalnih institucij, ki bi bile vitalni indikator razvoja npr. niti na področju tehnologije niti na področju računalništva in informatike;

k) nižji osebni dohodki zaposlenih v gospodarstvu kot je republiško povprečje;

l) strokovni kadri niso razporejeni skladno s potrebami združenega dela in upoštevajoč njihove izobrazbene profile;

m) previsok delež polkmetov (kar pa je kratkoročno gledano prednost, vendar le v kriznem obdobju).

Prednosti, ki jih ima naša občina in jih je nujno upoštevati pri načrtovanju njenega nadaljnjega razvoja, pa so:

a) vgrajene materialne kapacitete v perspektivne industrijske panoge (biokemija, farmacevtika, elektronika in lesna industrija);

b) pomemben obseg kmetijskih zemljišč I. in II. kategorije (približno 10.000 ha);

c) zaloge lesne mase z nadpovprečnim letnim prirastkom;

d) ne še zadosti raziskana potenciala nahajališča lignita;

e) nahajališča kremenčevega peska;

f) vrele termalne vode in druge naravne danosti, ki predstavljajo

potencialne možnosti za razvoj (zdraviliškega in drugih vrst) turizma;

g) strokovni kader z izobrazbenim profilom za potrebe propulzivnih dejavnosti;

h) ugoden prometno-geografski položaj občine;

i) razvita mreža šol in sorazmerno razvite ostale družbene dejavnosti.

1.2. Izhodišča za dolgoročni razvoj občine

Pri pripravi dolgoročnega plana občine bomo upoštevali naslednja izhodišča:

1.2.1. Razvojne plane bomo gradili na lastni reprodukcijski sposobnosti, predvsem na lastni akumulaciji in na osnovi prednosti, ki jih občina že ima v vgrajenih zmogljivostih in v naravnih resurсах. Prizadevali si bomo sanirati obstoječe stanje v tistih OZD, ki ne poslujejo rentabilno. Vztrajno bomo težili k racionalnemu izkoriščanju razpoložljivih produkcijskih faktorjev.

1.2.2. Vztrajali bomo, da se v praksi izvaja načrt uresničevanja dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije.

1.2.3. Pri načrtovanju naložb bomo izhajali iz predpostavke, da se mora obvezno varčevati z materialnimi in denarnimi sredstvi, z energijo in prostorom. V večji meri kot doslej bomo zato proizvodne programe gradili na tehnološko zahtevnejši ravni in na višjem deležu zahtevanega znanja ter manjši porabi surovin in energije na enoto proizvoda. Z razvojno politiko bomo dajali prednost temeljnim področjem dolgoročnega materialnega razvoja: tehnološki, energiji in hrani.

1.2.4. Izredno dinamičen in nezadržan tehnološki razvoj v svetu bo povzročil hitre spremembe tudi pri nas, še posebej na področju tehničnega razvoja komunikacij in informatike. Kot nujna posledica se bodo še v večji meri kot doslej pojavile potrebe po prestrukturiranju gospodarstva in družbenih dejavnosti ter uprave.

1.2.5. Razvoj gospodarskega potenciala je v veliki meri odvisen od uvoza opreme, reprovizije in znanja s konvertibilnega območja. Zato moramo proizvajati za konvertibilno tržišče tehnološko dosti bolj zahtevne izdelke kot doslej in obenem izkoristiti pri tem prednost naravnih danosti. Večji dohodek in akumulacija bomo dosegli z višjo stopnjo tehnološke obdelave.

1.2.6. Produkcijske oblike in metode bodo slonele v veliki meri na avtomatiziranih in računalniško vodenih proizvodnih sistemih. Ob takšnem sistemu bomo tudi bolj kot doslej varčevali s prostorom in lahko gradili politiko bolj racionalnega urbanega razvoja.

1.2.7. Izkoristili bomo dane prednosti in združevali sredstva za naložbe, ki bodo dajale večjo družbeno korist. Izkoristiti moramo predvsem: prometni položaj občine in možnost delovanja blagovno transportnih terminalov, neizkoriščene možnosti na področju kmetijstva in gozdarstva, ugodne naravne danosti za razvoj

zdraviliškega turizma, nahajališča nekovinskih rudnin in drobno gospodarstvo.

2. DOLGOROČNI Cilji Družbenega razvoja

Cilji dolgoročnega razvoja občine Novo mesto so:

2.1. Izhajali bomo iz temeljnega dolgoročnega cilja naše družbe, to je krepitve družbenega in materialnega položaja človeka, ki mora sloneti na delu in rezultatih živega in minulega dela. Zato je nujno zagotavljanje vsesplošne gospodarske resti na kvalitativnih osnovah in zagotavljanje stabilnega materialnega razvoja naše družbe v prihodnjih obdobjih.

2.2. Združeno delo v materialni proizvodnji in družbenih dejavnostih bomo samoupravno organizirali tako, da se bodo nemoteno nadalje razvijali in poglobljali samoupravni družbeno-ekonomski odnosi kot temeljne smeri in vsebine procesa osvoboditve človeka in dela.

2.3. Skladno s tem bomo uresničevali načelo enakopravnosti ter izenačevali možnosti ustvarjalnosti in nagrajevanja delovnih ljudi z uveljavljanjem ekonomske odgovornosti za uporabo družbenih sredstev reprodukcije in z ustvarjanjem zaposlovalnih možnosti za ustvarjalno delo. Ohranjali bomo polno zaposlenost. V zaostrenih gospodarskih razmerah bomo težili k produktivnemu zaposlovanju tako, da bomo prestrukturirali gospodarstvo, da bo mednarodno konkurenčno. Skladno s tem bomo tudi racionalno organizirali družbene dejavnosti.

2.4. Izboljševali bomo prostorsko dostopnost občanov do dobrin življenjskega standarda. To bo doseženo z optimalnim razmeščanjem novih gospodarskih in družbenih zmogljivosti v prostoru. Tako bomo zmanjšali razlike med stopnjo razvitosti posameznih delov občine na raven, ki bo omogočala enakopravnejše gospodarske, socialne in prostorske pogoje življenja in dela ter čimvečjo učinkovitost gospodarjenja na območju celotne občine.

2.5. Najprej bomo uresničili dolgoročni program gospodarske stabilizacije in odpravili žarišča izgub v gospodarstvu ter tako omogočili realizacijo višjega družbenega proizvoda na prebivalca, ki je sedaj pod republiškim povprečjem.

2.6. Intenzivnejši gospodarski razvoj bomo dosegli s kvalitetnejšim gospodarjenjem, dvigom produktivnosti in še večjo izvozno usmerjenostjo.

2.7. Pospešeno bomo prešli v fazo kvalitativne preobrazbe gospodarstva, kar pa zahteva:

- korenite spremembe v obsegu in usmerjenosti naložb,
- višjo stopnjo motiviranosti za ustvarjalno delo,
- boljšo organizacijo dela,
- uvažanje sodobne tehnologije,
- tesnejšo povezavo med proizvodnimi in raziskovalnimi organizacijami združenega dela,
- višjo stopnjo integriranosti celotnega gospodarstva.

2.8. Nove proizvodne programe bomo gradili na znanstvenih in tehnoloških dosežkih razvitega sveta, v vse večji meri pa na domačem znanju. Okrepiti in dokazati bomo morali svojo inovativno sposobnost v tehnično in tehnološko bolj zahtevnih razmerah. V združenem delu bomo zato težili k boljši kvaliteti proizvodov in večji učinkovitosti gospodarjenja. Gospodarstvo mora postati prožnejše, bolj poslovno in dohodkovno povezano ter tehnološko usklajeno.

- 2.9. Usmerjali se bomo v sodobno, tehnološko zahtevno in razvojno intenzivno proizvodnjo, ki ne bo zahtevala:
- velike porabe energije,
 - močnejšega priliva nove delovne sile iz drugih območij,
 - zmanjševanja kvalitativnih kmetijskih površin,
 - poslabšanja ekoloških razmer.

2.10. Prizadevali si bomo za večjo proizvodnjo hrane na podlagi smotne in optimalne namenske rabe kmetijskih zemljišč. Kmetijsko proizvodnjo bomo povečali za tolikšen obseg, da bo zagotovljena samooskrba občine s tistimi kmetijskimi pridelki, za pridelavo katerih obstajajo naravne možnosti.

2.11. Za vsa zemljišča bomo še nadalje opredeljevali njihovo funkcijo v družbeni reprodukciji in to na zemljišča za dejavnosti, ki so odvisna od naravnih virov, na zemljišča za poselitev in infrastrukturo in na zemljišča za kmetijske namene, katera bomo še posebej varovali in jih izboljševali.

2.12. Z ohranjanjem naravnih in kulturnih vrednot krajine bomo izboljševali kvaliteto bivalnega in delovnega okolja. Ustvariti moramo pogoje za zdravo in humano življenje. Rešili bomo ključne ekološke probleme in ne bomo ustvarjali novih žarišč.

2.13. Urbanizacijo bomo načrtno usmerjali preko strokovnih osnov za prostorsko načrtovanje. V ta namen bomo tudi vzpostavili pravičnejši sistem materialnega obremenjevanja občanov, ki rešujejo svoj stanovanjski problem. Zaustavili bomo tudi prekomerno odseljevanje iz manj razvitih območij občine.

2.14. Z izboljšavo komunalne in prometne infrastrukture bomo zmanjševali razlike med mestom in vasjo. Tudi občani v manjših naseljih bodo imeli možnosti za koriščenje storitev komunalnih, oskrbnih in družbenih dejavnosti.

2.15. Posebno skrb bomo posvetili razvijanju dejavnosti krajevnih skupnosti, znotraj katerih morajo biti vzpostavljeni materialno družbeni pogoji za vzpostavitev življenja občanov in za večjo humanizacijo medsebojnih odnosov.

2.16. Načelo svobodne menjave dela bomo uveljavljali tako, da bo učinek uporabe sredstev čimbolj ekonomičen in da bodo pri namenskih vlaganjih in usmerjanju sredstev prišli do polnega izraza interesi združenega dela in krajevnih skupnosti in to na osnovi delegatskega soodločanja.

2.17. Socialni razvoj bomo vse bolj

uveljavljali kot sestavni del družbeno ekonomskega razvoja in družbene reprodukcije. Skladno s tem bo socialna politika postajala integralni del širše gospodarske razvojne politike.

2.18. Zmogljivosti družbenih dejavnosti bomo razvijali v skladu s policentričnim razvojem občine, tako da bomo zagotovili približno enako dostopnost storitev vsem občanom. Z usklajevanjem razvoja družbenih dejavnosti bomo dosegli racionalno organiziranost in njihovo prestrukturiranje. Sistem in organizacijo od vzgoje predšolskih otrok do vstopa na delo moramo prilagoditi zahtevi po izobrazbi kvalitetnih kadrov, ki bodo sposobni organizirati in izvajati proizvodne in druge programe na osnovi sodobnih znanstvenih in tehnoloških dosežkov.

2.19. Družbeno samozaščito bomo uresničevali kot del skupne idejnopolične, samoupravne in družbene aktivnosti. S stalnim spremljanjem varnostnih razmer v vseh samoupravnih sredinah bomo zagotavljali varovanje samoupravnega socialističnega sistema, pridobitev revolucije, samoupravnih pravic, družbenega premoženja ter osebne varnosti.

3. RAZVOJNE USMERITVE PO PODROČJIH IN OBMOČJIH

3.1. Gospodarski razvoj

3.1.1. Globalni materialni okvir razvoja

Analiza razvojnih možnosti občine Novo mesto kaže, da bomo imeli v dolgoročnem obdobju relativno manj ugodne pogoje za materialni razvoj kot pa v preteklih dveh desetletjih. Smernice za dolgoročni plan SR Slovenije to prav tako potrjujejo in prognozirajo dve obdobji materialne rasti naše družbe:

— prvo obdobje približno sovpada z obdobjem uresničevanja prihodnjega srednjeročnega plana (1986—1990), ko se bomo še borili za odplačevanje dolgov tujini, odpravljali žarišča izgub, uresničevali program gospodarske stabilizacije in pospešeno delovali v smeri prestrukturiranja gospodarstva;

— v naslednjem obdobju predvidoma po letu 1990 pa bomo delovali na višji ravni samouprave družbene organiziranosti v celoti in ob znatno večjem vplivu znanstvenega in tehnološkega napredka ter ob večjem upoštevanju ekonomskih zakonitosti in kriterijev produktivnosti.

Odločen preobrat v učinkovitosti gospodarjenja in uspešen prodor na zunanja tržišča sta tudi osnova za načrtovanje rasti družbenega proizvoda v dolgoročnem obdobju.

V občini pa smo trenutno v slabšem stanju, kot to velja za republiko kot celoto. Obremenjeni smo s sorazmerno visoko izgubo in še ne do konca jasno razvojno perspektivo. IMV, z visokim deležem pomanjkanja obratnih sredstev v večjih delovnih organizacijah, z nezadostno razvitimi terciarnimi dejavnostmi, ki absorbirajo kupno moč in pospešujejo vitalnost proizvodnje. Na drugi strani pa imamo zaradi naravnih resursov in določenih prednostnih panog, ki so že razvite, sorazmerno ugodnejše možnosti za hitrejši razvoj kot to velja za repu-

bliko. Izjemno zaviralni faktor bi lahko bilo pomanjkanje energije.

SR Slovenija planira 3,6%-no povprečno stopnjo rasti družbenega proizvoda v obdobju 1986—2000, na prebivalca pa okoli 3% letno. Tako bi se družbeni proizvod v SR Sloveniji do leta 2000 povečal za okoli 70% v primerjavi z letom 1985, na prebivalca pa za dobrih 50%.

Gibanje rasti družbenega proizvoda v naši občini je bilo v preteklem desetletju zelo blizu dinamike rasti v republiki in prav tako višina družbenega proizvoda in narodnega dohodka na prebivalca.

Upoštevali smo takšno stanje predvidevamo, da letna rast družbenega proizvoda v občini ne bo višja kot 3,3% vse nekako do sredine planskega obdobja 1990—1995, to je nekako prihodnjih 7 let. Zaradi predvidenih učinkov prestrukturiranja proizvodnje in naložb v nove tehnološke sisteme in nove vrste proizvodnje pa se bo dinamika rasti v obdobju po letu 1992 povečala za povprečno 3,8%. S tem bi dohitevi raven razvoja republike.

Občina Novo mesto dosega v zadnjih letih približno 3% družbenega proizvoda republike, njen izvoz pa že dosega višino 8% — 9%. Zato ne moremo planirati še naprej močne dinamike povečevanja izvoza, temveč moramo prioriteto doseči večjo preusmeritev na konvertibilno tržišče in zmanjšanje uvozne odvisnosti. Celoten uvoz je občina namreč v letu 1982 pokrivala z izvozom približno v višini 118%, na konvertibilni trg pa v višini 82%.

Globalna usmeritev naše zunanjetrgovinske menjave bo, da z izvozom pokrijemo celotno vrednost uvoza s konvertibilnega območja.

Zagotavljanje potrebne akumulacije je odvisno prvenstveno od boljšega koriščenja obstoječih zmogljivosti, uspešnosti pri izvajanju investicij ter učinkovitosti gospodarjenja in delitvenih razmerij. Zato bomo morali vse investicijske programe za nove naložbe strokovno temeljito pretehtati in družbeno verifikirati. Poleg tega moramo v prihodnje v veliko večji meri kot doslej graditi investicije na lastni akumulaciji in združevanju sredstev in ne na klasičnih kreditnih razmerjih. Zagotoviti moramo tudi večjo mobilnost akumulacije.

V republiki predvidevamo, da bo zaposlenost rasla po povprečni stopnji okoli 1% letno. Upoštevali bomo umirjenšo politiko zaposlovanja in upoštevali znatno šibkejšo medregijske migracijske tokove kot v prejšnjih obdobjih predvidevamo, da tudi v naši občini rast novega zaposlovanja ne bo višja kot 1% letno.

3.1.2. Primarni sektor

3.1.2.1. Kmetijstvo

V dosedanjih planskih dokumentih smo kmetijstvu dajali premalo poudarka, četudi po svojem pomenu in fizičnem obsegu proizvodnje ter zemljiških površin predstavlja pomemben dejavnik pri razvoju gospodarstva in prostora. V občini je 28.000 ha obdelovalnih površin. Zemljišče I. in II. kategorije je 10.000 ha. Občina ima večji obseg obdelovalnih površin na prebivalca kot republika in sicer 0,50 ha (SR Slovenija pa 0,38 ha). Obdelovalne površine pa so močno razdrobljene, tako da znaša povprečna

površina parcele le 37 a, njivske pa samo 25 a.

Osnovne razvojne usmeritve kmetijstva v občini v dolgoročnem obdobju bodo:

a) ohranjanje kvalitetnih kmetijskih zemljišč pred pozidavo in drugim spreminjanjem namembnosti,

b) pridobivanje novih obdelovalnih površin in izboljšava rodnosti obstoječih zemljišč z agromelioracijami in hidromelioracijami,

c) z varstvom kmetijskih zemljišč in kmetijskimi operacijami bomo spreminjali strukturo zemljišč tako, da se bodo povečale površine njiv za 10%.

d) oblikovanje kmetij optimalne velikosti in zaustavitev spreminjanja čistih gospodarstev v nekmečka,

e) boljša izraba proizvodnih zmogljivosti,

f) pospešeno vnašanje znanja v kmetijsko proizvodnjo.

Prioritetno bomo razvijali živinorejo, predvsem v zasebnem sektorju, ker to narekuje kvaliteta in struktura zemljiških površin. Govedoreja bo slonela na lastni pridelani krmi. Predvidevamo, da se bo prireja živine povečala za 40% na podlagi doma pridelane krme. Sedaj se v družbenem sektorju je 66% potrebnih krml pridelala doma, v prihodnje pa naj bi se ta delež povečal za 80%.

Samooskrbo imamo sedaj samo pri govejem mesu, mleku in krompirju. Glede na naravne in agrotehnične razmere bomo dosegli samooskrbo še pri žitaricah in svinjskem mesu, medtem ko bo ostal primanjkljaj tudi v prihodnje še pri proizvodnji perutnine in jajc. Samooskrbo bomo dosegli tudi pri vseh tistih vrstah sadja in zelenjave, ki jo lahko pridelujemo doma glede na naravne pogoje.

Večjo proizvodnjo ovirajo sedaj:

— prenizka storilnost na vseh sektorjih,

— nesorazmerja med rastlinsko in živalsko proizvodnjo,

— družbeni sektor ima neracionalno organizirano živalsko proizvodnjo.

V družbenem sektorju je treba kmetijsko proizvodnjo tehnološko posodobiti in jo maksimalno intenzivirati. Dejansko naj postane nosilec modernih tehnologij v kmetijstvu.

V zadnjih 20 letih je v občini zraslo 2.900 ha kmetijskih površin, v zaraščanju pa je nadaljnjih 2.800 ha. Obenem je sedaj v občini 3.500 ha zamočvirjenih površin, primernih za kmetijstvo. Zato bomo od skupno približno 6.300 ha tako zaraščajočih oziroma zamočvirjenih zemljišč usposobili za kmetijsko obdelavo približno 3.000 ha, to je polovico teh površin.

Pospešeno bomo nadaljevali z združevanjem kmetijskih zemljišč preko vseh možnih oblik prostorskih in agrarnih operacij. V dolgoročnem obdobju pa bomo:

— povečevali površine kmetijskih zemljišč v družbenem sektorju,

— uresničevali načelo „zemljo tistemu, ki jo obdeluje“ tako, da se neobdelana in slabo obdelana zemlja tudi v zasebnem lastništvu prenese za določeno dobo na kmete, ki jo želijo in so jo sposobni obdelovati.

— krepili vse oblike združevanja dela in sredstev preko temeljnih združnih organizacij,

— preprečevali drobljenje parcel in kmetij,

— strokovno spremljali in večali število usmerjenih in zaščitnih kmetij,

— širili ustanavljanje živinorejskih in pašniških skupnosti,

— v hribovitijem svetu razvijali kmetijske panoge, za katere obstajajo naravni pogoji, na primer: ovčerejo,

— pospeševali spreminjanje travniških površin v njivske,

— omogočali razvoj dopolnilnih dejavnosti, kot so: kmečki turizem, domača obrt, čebelarstvo in podobno,

— izdelali agrokarte,

— ohranjali in razvijali kmetijske panoge, ki so specifične za naše območje, na primer: vzreja konj na Šentjernejskem polju,

— organizacijsko in strokovno krepili veterinarsko službo z namenom, da bo sledila pospešenemu razvoju kmetijstva.

Kvalitetno bomo dvignili vinogradništvo, ki je pomembna kmetijska panoga na našem območju. Znatneje ne bomo širili vinogradniških površin. Z agrotehničnimi ukrepi pa bomo povečali obseg in kvaliteto pridelka.

Kmetijstvo, vključno s predelavo, bomo tesneje povezovali v repocelote v okviru regije. Nesprejemljivo je, da je sedaj Novo mesto v preskrbi z mlekom, mesom in skoraj vsemi mlečnimi in mesnimi izdelki odvisno od predelave, ki se odvija v drugih krajih Slovenije, v občini pa istočasno proizvajamo prav pri teh potrošnih artiklih viške. Zato je potrebno zgraditi komunalno mlekarico, hladilnico in klavnico s predelavo. Razvijali bi lahko tudi ribištvo kot posebno kmetijsko panogo, za katero imamo naravne pogoje in tudi že zgrajene zmogljivosti.

3.1.2.2. Gozdarstvo

Na območju občine je približno 55.000 ha gozdov, kar predstavlja 59% njene površine. Z zaraščanjem bivših pašnikov in travnikov ter tudi drugih kmetijskih zemljišč pa se gozdna površina še povečuje, vendar gozdnih površin ne bi smeli več bistveno povečevati, saj gozdno gospodarske organizacije nimajo zadostnih sredstev za urejanje in zasajanje, tudi teh površin, ker morajo vlagati že v površine posekanega zrelega gozda — goloseke.

Občina poseduje 4,7% lesnih zalog Slovenije oziroma 5,7% letnega lesnega prirasta, kar pomeni da ima po kvaliteti nadpovprečne gozdove, kar je pomembno družbeno bogastvo — domača surovina. V sedanjem obdobju se poseka približno 68% etata. Zaradi gojitvenih naložb v preteklem obdobju pa se pričakuje, da se bo letni prirast še povečeval.

Osnovna usmeritev ostaja nadaljnja načrtna gojitev gozdov in sicer tako, da bi ostajalo oziroma se usklajevalo razmerje med gojitvenimi deli in obsegom sečnje po posameznih letih in obdobjih. Poleg tega pa bomo dosegli še tesnejšo povezanost med gozdnim gospodarstvom in domačo lesno predelovalno industrijo ob višji stopnji finalizacije proizvodov ter večjem izvozu.

Gozdarstvo in lesna industrija se bosta tehnološko usposobila tudi za obdelavo in predelavo drobnega lesa listavcev, da v gozdovih ne bo ostajala uporabna biomasa. Manj kvaliteten drobn les bomo porabljali za ogrevanje v družbenem sektorju in zasebnih gospodinjstvih in tako prihranili druge vire energije.

Pričeli bomo z melioracijami degradiranih gozdov zasebnikov. Posebej bomo varovali:

— gozdove, ki so zavarovani kot naravna znamenitost,

— gozdove, ki imajo varovalno funkcijo zaradi obrambe pred rušenjem in odnašanjem terena,

— gozdove, ki imajo ekološko-varstveni namen, to so predvsem gozdovi v bližini Novega mesta in turističnih središč.

3.1.2.3. Vodno gospodarstvo

Na področju vodnega gospodarstva bodo napor usmerjeni prvenstveno v:

— varstvo voda,

— raziskave in varovanje virov pitne vode.

Zaradi varstva pred poplavami in namenom, da izboljšamo kmetijske površine, bomo urejali reko Krko nizvodno od Kronovega in nekaj spodnjih delov njenih pritokov in sicer s poglobljanjem struge Krke in korekcijo meandrov in izgradnjo zadrževalnikov na pritokih.

Vodnogospodarska dela bomo izvajali predvsem na Radulji, na Šentjernejskem polju, pri Mokrem polju in v povodju Temenice.

3.1.2.4. Izkoriščanje nahajališč mineralnih surovin in drugega zemeljskega bogastva

Poznana so nahajališča kremenčevega peska, apnenca, glin in termalne vode na našem območju, saj se že črpajo ali pa so samo geološko ugotovljena.

Obstajajo pa še potencialne možnosti za določena nahajališča mineralnih surovin in morda tudi premoga. Zato bomo nadalje vlagali v geološke raziskave.

Ne bomo poslabšali ekološkega ravnotežja. Posebej pa bomo skrbeli, da s peskokopi, kamnolomi in drugimi ekstraktivnimi posegi ne bomo razvrednotili kvalitete prostora.

3.1.3. Sekundarni sektor

3.1.3.1. Industrija

Industrija je in bo ostajala še vnaprej najpomembnejša gospodarska dejavnost v občini po zaposlenosti, družbenem proizvodu, obsegu izvoza in naložbah. Njena osnovna naloga je usmeritev v intenzivno gospodarjenje, ki dolgoročno zagotavlja visok dohodek na zaposlenega in na vložena sredstva. Predpogoj za to pa je posodabljanje njene strukture, kar pomeni:

— usmeritev v tehnološko in razvojno zahtevne programe,

— uporabo in izrabo najnovejših tehnoloških dosežkov,

— modernizacijo obstoječih zmogljivosti.

Posodobitev in bistveno izboljšanje kakovosti proizvodov je nujni pogoj za njeno intenzivno proizvodno usmeritev, kar je eden najpomembnejših ciljev celotnega gospodarskega razvoja.

Pri planiranju dolgoročnega razvoja naj organizacije združenega dela upoštevajo nove tehnološke dosežke v istovrstni in konkurenčni proizvodnji ter kriterije in merila za prestrukturiranje, ki zahtevajo večji izvoz izdelkov na konvertibilno tržišče in obenem omogočajo racionalno nadomestitev programov in njihovih sestavnih delov iz uvoza.

Pri načrtovanju investicij moramo upoštevati, da nam primanjkuje suro-

vin in energije. Naložbe so možne samo v tiste projekte in tehnološke sisteme, ki so energetsko in surovinsko manj zahtevni.

Prednost bomo dajali tisti industriji, ki:

- je izvozno usmerjena,
- sloni predvsem na domači surovinski bazi,
- ne povzroča ekoloških problemov,
- zahteva manj intenzivno zaposlovanje,
- zahteva višjo izobrazbeno strukturo zaposlenih,
- v veliki meri in učinkovito uporablja znanstveno-raziskovalno delo in nove tehnološke dosežke,
- energetsko ni zahtevna.

Posebno pomembna je tudi usmeritev v racionalno proizvodnjo lastnih delovnih sredstev in naprav.

Neustrezno, iztrošeno, nekonkurenčno in izgubaško vrsto industrijske proizvodnje bomo pospešeno modernizirali, spremenili njeno dejavnost ali pa jo opustili.

Na območju naše občine so razvite ali pa imajo realne možnosti nadaljnega razvoja nekatere industrijske panoge, ki so prednostne po republiških dolgoročnih razvojnih planskih usmeritvah in zato je še toliko bolj pomembno, da jim omogočimo pospešeni razvoj, kot na primer:

- elektronika, še posebej mikroelektronika,
- nekatere veje bazične in predelovalne kemije,
- farmacevtska industrija,
- biotehnologija,
- lesna industrija z visoko stopnjo predelave lesa.

Skladno s tem bomo proučili vse možnosti za pospešeni razvoj naslednjih prednostnih industrijskih panog v naši občini, kjer že imamo organizacije združenega dela kot razvojne nosilce:

Elektroindustrija in elektronika, ker je njihova proizvodnja podlaga za razvoj informatike, telekomunikacij in mikroelektronike, ki so gonilna sila vitalnosti razvoja v svetu. Ta industrija je izvozno usmerjena, njen razvoj v veliki meri sloni na lastnih tehnoloških dosežkih in znanju ter kontinuirano dela na svojem pospešenem razvoju.

Farmaevtska in kemična industrija ima visok delež v družbenem proizvodu, je izvozno usmerjena, proizvaja tudi surovine za predelavo in gradi svoj razvoj na lastnih strokovnih kadrih in deloma tudi lastni tehnologiji, narekujejo se možnosti za razvoj biotehnologije (antibiotiki, encimski preparati, proizvodi v zvezi z genetskim inženiringom), organske sinteze in tehnologije, fitokemije, anorganske kemije in drugo.

Od delovno intenzivne industrije ima razvojne možnosti še lesno predelovalna industrija, ker je izvozno usmerjena in je deloma vezana na izkoriščanje domačega lesa kot surovinske baze. Njeno akumulativnost bomo povečevali z nadaljnjo tehnološko usmeritvijo v finalizacijo predelave lesa.

Tekstilna industrija s konfekcijo in obutvena industrija sta delovno intenzivni in imata tradicijo ter sta konkurenčni na tujih tržiščih. Narekujejo se možnosti, da ostajata v sedanjih okvirih z nadaljnjim posodabljanjem opreme in razvojem asortimana proizvodov, ki se bodo stalno

prilagajali zahtevam trga.

Razvoj proizvodnje počitniških prikolic bo potekal v skladu s sanacijskim programom IMV, ki predvideva izdelavo novih tipov prikolic, zgrajenih s sodobnejšo tehnologijo ter razširitev asortimana proizvodov tudi na mobilne bivalne enote.

Razvoj avtomobilske proizvodnje je odvisen od ureditve odnosov z zunanjim poslovnim partnerjem. Sanacijski program predvideva razširitev sodelovanja na področju velikoserijske proizvodnje delov in serijsko proizvodnjo enega od modelov osebnega vozila za potrebe tujega partnerja, pri čemer je potrebno doseči višjo stopnjo domače osvojenosti izdelave.

IMV bo pri osvajanju dostavnega gospodarskega in terenskega vozila sodelovala z ostalimi proizvajalci gospodarskih vozil v državi. Razvoj proizvodnje dostavnih in terenskih vozil ter avtomobilskih prikolic bo tudi v prihodnje temeljil na domačem znanju brez uvoza tehnologije.

Naložbe v industrijo bomo temeljito pretehtali s širšega strokovnega in družbenega vidika. Slonele bodo v večjem deležu na lastni akumulaciji in interesnem združevanju sredstev kooperantov kot členov reproverige in tehnološke soodvisnosti.

Posebno je še pomembno, da OZD s področja industrije vlagajo sredstva v lastno raziskovalno delo, kadre in inovativno delo.

Razvijali bomo tudi strokovne službe za raziskave tržišča in ustvarili pogoje za oblikovanje specializirane organizacije za področje marketinga in zunanje trgovine.

Nove proizvodne površine bomo načeloma skušali usposobiti v okviru že obstoječih proizvodnih kompleksov, razen manjših obratov v nerazviti delih občine, ki ne bi bili večji porabniki energije in vode.

3.1.3.2. Gradbeništvo in industrija gradbenega materiala

Dejavnost gradbeništva in industrije gradbenega materiala je v naši občini močno razvita, vendar heterogena. SGP Pionir s svojimi kapacitetami daleč presega potrebe po gradbenih delih v občini in regiji. V občini zato ne bomo dopuščali organizacijske razdrobljenosti gradbeniških zmogljivosti, temveč jih bomo integralno povezovali v kompleksno reproceloto. Ravno ta dejavnost pa najhitreje in najbolj občuti breme kriznega obdobja, ko se obseg investicijskih del zmanjšuje.

Razvojne usmeritve na področju gradbeništva bodo predvsem:

- uvajanje sodobnih tehnoloških dosežkov v samo gradbeno operativno in industrijo gradbenega materiala in polproizvodov,
- racionalnejša specializacija dela v proizvodno-gradbenem procesu ob hkratnem tesnejšem povezovanju v zaokrožene reprocelote in skladno s tem tudi bolj smotrna samoupravna organiziranost
- pospeševanje razvoja industrije gradbenega materiala na podlagi domačih surovin: glin, peska in drugih nekovinskih rudnin,
- višja stopnja industrializacije pri gradnji, predvsem pa pri gradnji industrijskih objektov in stanovanj (montažni elementi),
- krepitev kompleksnega inženiringa: projektiranje — gradbeni materiali — polproizvodi — gradnja s

povečano usmeritvijo tudi v izvoz.

- prilagajanje modulov in materialov v namen pričakovane bodoče racionalnejše stanovanjske gradnje, fleksibilni tlorisi, boljša toplotna in zvočna izolacija,
- večja izvozna usmeritev,
- pospeševanje inventivne dejavnosti.

3.1.3.3. Drobno gospodarstvo

Izkušnje v svetu kažejo, da hitrejši razvoj tehnologije in avtomatizacija proizvodnih postopkov v industriji in gradbeništvu zahtevajo delitev dela med večjimi in manjšimi proizvodnimi organizacijami. Zato je potrebno tudi pri nas razvijati kot v obliki drobnega gospodarstva tiste proizvodne programe, ki ne sodijo v industrijski način proizvodnje, v skladu s sprejetim programom razvoja drobnega gospodarstva.

V naši občini je drobno gospodarstvo sedaj slabo razvito. Naša industrijska in gradbena podjetja bodo zato pospešeno podpirala odpiranje obratov drobnega gospodarstva, kot svojih kooperantov, v družbenem in zasebnem sektorju (maloserijska proizvodnja in proizvodnja po naročilu).

V občini bomo razvijali storitveno obrt in servisno dejavnost, ki ima premajhne zmogljivosti tako v stanovanjskih soseskah v Novem mestu kot tudi v krajevnih središčih v občini.

3.1.4. Terciarni dejavnosti

3.1.4.1. Trgovina

Trgovina je najslabše razvita gospodarska dejavnost v občini. Novo mesto je že izgubilo vlogo regijskega trgovskega in oskrbnega središča. Vzrok za takšno stanje je tudi v organizacijski razdrobljenosti trgovinskih organizacij, ki so se znotraj regije premalo povezovale, temveč so se vezale na večje trgovske sisteme izven regije.

Trgovina bo morala prevzeti večjo odgovornost za preskrbo prebivalstva in družbenega sektorja, še posebej pa drobnega gospodarstva z reprodukcijskimi materiali.

Trgovina mora postati povezovalce oziroma vezni člen v reproverigah: kmetijstvo — trgovina — potrošnik in proizvodnja — trgovina — integralni transport.

Iz tega izhaja, da bodo na področju trgovine nujne nove naložbe in da bo njen razvoj usmerjen v naslednje:

- izgradnjo večjih specializiranih trgovin za trajne in občasne nakupe, trgovin s tehničnim blagom, predvsem z repromateriali za gospodarstvo,
- izgradnjo skladišč in blagovno transportnih terminalov,
- opremljanje novih stanovanjskih sosesk z zmogljivostmi za dnevno oskrbo, pri čemer morajo biti tovrstne trgovine vključene kot sestavni del investicijskih programov za izgradnjo celovitih stanovanjskih sosesk,
- ureditev večjega trgovskega središča v Novem mestu s širokim asortimanom vseh vrst blaga tudi za potrebe regije.

3.1.4.2. Turizem in gostinstvo

Osnovna usmeritev bo tudi v prihodnjem obdobju razvijanje zdraviliškega turizma, katerega pa je potrebno obogatiti s kompleksno ponudbo spremljajočih turističnih in

gostinskih storitev, ki jih omogočajo predvsem ugodni naravni pogoji kot tudi objekti, ki so sestavni del naše pestre zgodovinske in kulturne dediščine, kot na primer: gradovi, spomeniki ljudske revolucije, arheološke znamenitosti, narodni običaji, vinogradniška območja, gozdovi, ribištvo, lovstvo in drugo. Kljub temu, da ima občina, še posebej pa Novo mesto in dolina reke Krke, ugodno prometno lego, smo te prednosti doslej premalo koristili. Premalo je bilo tudi s turističnega vidika ovrednoteno Novo mesto kot staro urbano jedro s številnimi zgodovinskimi oboležji ter njegova neposredna okolica.

Obdržali bomo organiziranje tradicionalnih prireditev, ki so svojstvene za našo regijo, s tem da bi jih morala spremljati čim širša turistična ponudba.

Nosilec razvoja kompleksnega turizma mora postati Krka, tovarna zdravil Novo mesto.

Poiskali bomo možnosti, da bi:

- tranzitni promet, ki poteka skozi prostor občine, spremljali s turističnimi in drugimi storitvami,
- bolj organizirano kot doslej oddajali zemljišča za graditev individualnih počitniških kapacitet na območju občine.

3.2. Prostorski razvoj in infrastruktura

3.2.1. Razporeditev poselitve in organizacija dejavnosti v prostoru

Prostor občine Novo mesto naj v vse večji meri postaja v celoto povezan sistem, ki mora temeljiti na racionalnem izkoriščanju možnosti, ki jih imajo posamezni deli občine glede naravnih virov in prostorskih možnosti.

V zvezi z nadaljnjim razvojem sistema poselitve v občini do leta 2000 je izdelanih več variant. Kot najbolj primerna je ocenjena varianta policentričnega razvoja občine (variante zmerne koncentracije), ki predpostavlja, da celotni naravni prirastek prebivalstva ostaja v okviru posamezne krajevnne skupnosti. Selitveni saldo pa se usmerja v Novo mesto in ostala vodilna naselja v občini. V ruralnih naseljih prebivalstvo načeloma stagnira. Rezultati predlagane variante so naslednji:

Projekcija možnega gibanja prebivalstva po KS občine Novo mesto — policentrična varianta (zaokroženo)

(Glej tabelo)

Policentrična zasnova nudi vsem območjem oadne približno enake možnosti gospodarskega in urbanega razvoja in s tem občanom okvirno enakovredne življenjske pogoje. Takšna razvojna usmeritev zmanjšuje potrebe po prometu, ki je velik porabnik energije, odvraca gradbene pobude od poseganja v rodovitno zemljo in skrajšuje neproduktivni del dnevnega življenjskega ritma delovnega prebivalstva.

Zaradi pomebne prometne vloge v Sloveniji je Novo mesto že sedaj v modelu urbanega sistema opredeljeno kot ena vodilnih aglomeracij v Sloveniji, ki naj bi tudi v prihodnje pridobivalo na pomenu in se še intenzivneje zračalo s pripadajočim širšim prostorom v širšo regijo ter pospeševalo njen celovit razvoj. Pri usmerjanju razvoja poselitve v občini Novo mesto se bo kot dolgoročni vzorec upoštevala urbana zasnova, ki predstavlja sodob-

Krajevna skupnost	št. preb. 1981	prognoza za število prebiv.	leto 2000 indeks 2000/1981
Bela cerkev	745	800	107
Birčna vas	1.103	1.255	113
Brusnice	1.054	1.140	108
Bučna vas	1.542	1.860	120
Dolenjske Toplice	3.201	3.725	116
Dolž	514	540	105
Gabrje	684	750	109
Hinje	976	1.000	102
Mali Slatnik	1.479	1.820	123
Mirna peč	2.468	2.740	111
SKS Novo mesto	18.719	23.940	128
Orehovica	1.128	1.210	107
Otočec	1.734	1.990	115
Podgrad	918	980	106
Prečna	733	940	128
Stopiče	1.525	1.760	115
Straža	3.285	4.130	126
Šentjernej	5.131	5.910	115
Škocjan	2.302	2.510	109
Šmarjeta	1.793	1.950	109
Uršna sela	601	660	110
Žužemberk	3.949	4.390	111
SKUPAJ	55.584	66.000	119
Novo mesto (mestno območje)	19.741	26.400	134

no obliko decentralizirane koncentracije. To pomeni, da se bo krepila vloga Novega mesta, kot zgodovinsko-tradicionalnega in gospodarskega središča regije.

Novo mesto kot edino večje urbano naselje v občini se bo v prihodnosti razvijalo kot celovito območje z mestotvornimi aktivnostmi. Nadaljnji razvoj zahteva racionalno ureditev in sanacijo treh najpomembnejših namenov rabe prostora: novih proizvodnih površin, oskrbnih dejavnosti in stanovanjskih dejavnosti. Razvojne možnosti industrijskih dejavnosti, predvsem prostorsko nemobilna industrija, morajo upoštevati, da jih zaradi širših ekoloških razmer ni možno razvijati zahodno od mestne aglomeracije, ker tudi s sanacijo virov onesnaževanja ne bo celotna mestna aglomeracija dosegla kvalitete, ki so potrebne za razvoj stanovanjskih območij. Prostorski razvoj industrije za potrebe novih dejavnosti bodo omogočile gospodarske cone, ki bodo podrobneje opredeljene v prostorskih sestavinah dolgoročnega družbenega plana. Tu naj se v bodoče razvije tudi proizvodni del drobnega gospodarstva. Prostorski razvoj oskrbnih dejavnosti naj bo prvenstveno usmerjen v dopolnjevanju ponudbe v že oblikovanih soseskah. Nove centralne funkcije pa bodo morale prevzeti tudi območja ob stanovanjskih soseskah. Za razvoj stanovanjske graditve prihajajo prioriteto v pošte območja na desnem bregu Krke, na katerih pa bo nujno vzporedno razvijati vse spremljajoče servise in družbene dejavnosti.

V ostalih naseljih moramo računati s sprejetimi težnjami policentričnega razvoja, kar pomeni nadpovprečno rast v smislu razvoja osnovne družbene infrastrukture in prebivalstva v naseljih Šentjernej, Straža, Dolenjske Toplice in Žužemberk. V nekoliko manjši meri pa še Mirna peč, Dvor, Škocjan, Šmarjeta in variantno Birčna vas ali Stopiče. Pri tem pa ima vsako naselje svoje specifične omejitve, ki jih je potrebno brezpogojno upoštevati. Zgornja dolina Krke pri Žužemberku je utesnjena in iz krajinskega ter ekološkega vidika izredno občutljiva,

zato naj bi se del poselitve usmeril tudi na Dvor in desni breg Krke. Podobne ugotovitve veljajo tudi za Dolenjske Toplice, kjer so tako kot v Žužemberku ugodni bivalni pogoji, vendar obstajajo omejitve zaradi ranljivosti krajine. Širše območje Žužemberka in Dolenjskih Toplic je manj primerno za razvoj industrije, razen lahke industrije in drobnega gospodarstva.

Povsem svojstvena je poselitvena problematika Šentjerneja, ki ima zaradi širšega gravitacijskega zaledja vse možnosti, da si pridobi značaj mesta. Toda njegov razvoj je v konfliktu s kmetijstvom in proizvodnjo hrane. Zato se v dolgoročni strategiji ponuja kot edina možnost izredno racionalna gradnja centralnih dejavnosti in stanovanj v obliki zgoščene gradnje. Širše šentjernejsko območje je manj primerno za nadaljnji razvoj industrije, razen obstoječe in morebiti živilske. Izgubljene površine bomo nadomestili z agromelioracijami slabših zemljišč.

Podobne omejitve (ranljivost prostora in varstvo kmetijskih zemljišč) so navzoče v Straži, kjer se možni razvoj poselitve ponuja v prečni smeri od Vavte vasi proti gozdnim površinam. Konfliktnost tega predela pa zvišuje še prisotnost letališča, kar pa je v koliziji z razvojnimi interesi industrije. Tudi tu bo potrebno morebitne izgubljene kmetijske površine nadomestiti.

Posebno pozornost bomo posvetili valorizaciji prostora na turistično-zdraviliških in rekreacijskih območjih Dolenjskih in Šmarjskih Toplic, Otočcu, zgornji dolini Krke ter na Gorjancih in Rogu.

Izgradnja infrastrukturnih objektov in družbenih dejavnosti bo potekala tako, da bo v čim večji meri pripomogla k večji povezanosti, boljši preskrbi s storitvami ter k izenačevanju razvojnih možnosti. To pa pomeni koncentracijo dejavnosti, ki zadovoljujejo potrebe širšega območja, na drugi strani pa razpršenost z objekti osnovne oskrbne mreže, na primer: otroški vrtci, trgovina in podobno.

V vseh vodilnih naseljih v občini bomo morali novogradnje, zaradi varstva kmetijskih zemljišč ob spoštovanju ustreznih minimalnih prostorskih standardov in kriterijev glede gostote zazidave, izvajati kar najbolj racionalno in izkoristiti tudi še nepozidana zemljišča znotraj naselij. Individualno gradnjo bomo izvajali le na zemljiščih najmanjše vrednosti. Pri večjih centrih, kjer je to upravičeno zaradi nujnega dopolnjevanja obstoječih proizvodnih zmogljivosti in zaokrožitve stanovanjskih območij, je treba porabljene kmetijske površine nadomestiti z melioracijami drugod v občini.

Na območjih, kjer so prisotni procesi depopulacije, bomo zagotovili možnosti za ohranitev prebivalstva z intenziviranjem dejavnosti, za katere so pogoji, na primer: dolgoročneje opredeljena kmetijska politika, drobnogospodarstvo, turistično-rekreativne dejavnosti, večje število delovnih mest izven kmetijstva.

3.2.2. Namenska raba prostora

Ocenjujemo, da se bo površina naselij, ki znaša 2.708 ha (3,6% površine občine), povečala na 3.200 ha, to je za približno 500 ha dodatnih površin ali na 4,2% celotne površine občine. To pa hkrati pomeni, da moramo do leta 2000 usposobiti vsaj toliko dodatnih površin za intenzivno kmetovanje.

Do leta 2000 se bo spremenilo medsebojno razmerje med posameznimi vrstami rabe zemljišča. Očitno je, da bo površina pod gozdovi, vključno s sedaj zaraščajočimi se površinami, dosegla ali presegla 60% celotne površine občine in da se bo površina kmetijskih zemljišč tako zmanjšala na komaj 2/5 površine občine. Spremembe bodo najmočnejše na kraških in hribovskih območjih (Suha krajina, Podgorje, Škocjansko hribovje), kjer utegne biti opuščenih ponekod tudi preko 20% sedaj obstoječih kmetijskih površin. V nižinskem delu ob Krki od Soteske navzdol in ob vseh pritokih Krke, bomo izvedli melioracije, s čimer bomo zagotovili dodatnih 3.000 ha obdelovalnih površin.

Za usmerjanje urbanizacije je izrednega pomena kmetijska politika, ki mora z varovanjem zemljišč omogočiti čim večjo samooskrbo s kmetijskimi proizvodi. To bomo dosegli tako, da bomo zaustavljali prekomerno odseljevanje iz podeželskih naselij in tako zagotavljali potrebno delovno silo za kmetijsko proizvodnjo. Primarni instrumenti za zaustavljanje deagrarizacije bodo: združevanje zemlje v optimalne komplekse, uveljavljanje mehanizirane kmetijske proizvodnje, izobraževanje in stipendijska politika, izenačevanje pogojev dela, kreditna politika, prenova kmetij oziroma stimulacija gradnje in prenove stanovanjskih hiš kmetov.

Z izboljšano komunalno in prometno infrastrukturo v podeželskih naseljih bomo zmanjševali razlike med mestom in vasjo; nekatere komunalne, oskrbne in družbene dejavnosti pa bomo razvijali tudi v manjših naseljih.

Jasno bomo opredelili namensko rabo zemljišč, bodočo obliko in način poselitve in opremo prostora s primerno prometno, energetsko, komunalno ter drugo infrastrukturo.

Strategija rabe zemljišč bo usmerjena v racionalno koriščenje površin v

že obstoječih naseljih in sicer z ustrezno prenovo objektov in izrabo še obstoječih nepozidanih zemljišč znotraj pretežno zazidanih območij, zlasti pa v usmerjanje novogradenj na zemljišča, ki so za sodobno kmetijsko proizvodnjo manj primerna, tudi če bo komunalno opremljanje ponekod dražje. Najnujnejše širjenje naselij na kmetijskih zemljiščih 1. in 2. kategorije, kjer se mu iz družbeno-ekonomskih in urbanističnih razlogov dejansko ni mogoče izogniti, bo treba v celoti nadomestiti z agromelioracijami slabših zemljišč in za te posege zagotoviti stabilen vir sredstev in odškodnin za pridobljeno stavbno zemljišče.

Oblika in način poselitve ne predvideva bistvenih sprememb. Zaradi sprejetih usmeritev in teženj po enakomernem razvoju celotne občine sloni zasnova poselitve na policentričnem modelu, kar pomeni, da bomo pomembnejše oskrbne dejavnosti prednostno razvijali poleg Novega mesta še v Straži, Žužemberku, Šentjerneju, Mirni peči, Škocjanu in variantno v Birčni vasi ali Stopičah. V Dolenjskih in Šmarjskih Toplicah ter Otočcu in deloma Žužemberku bo podatek na razvoj dejavnosti, ki služijo turistično-kulturnim potrebam. V ostalih centrih krajevnih skupnosti in nekaterih drugih razvojno pomembnejših naseljih bomo razvijali servise dejavnosti za lokalno oskrbo. Straža in Šentjernej bosta ostala poleg Novega mesta najpomembnejša zaposlitvena centra.

Za dosego zastavljenih ciljev bomo na območju Novega mesta in vseh vodilnih naselij zaokrožili nekatere pričetke pozidave in pospešili prenovo objektov. Družbeno usmerjena in druge družbeno primarne oblike bodo prevladujoča oblika gradnje v razvojno pomembnejših naseljih. Skladen in načrten razvoj naselij, njihovo urejanje in graditev bomo zagotavljali predvsem s:

- smotno uporabo obstoječih stavbnih zemljišč,
 - dolgoročnimi programi za pridobivanje in urejanje stavbnih zemljišč,
 - usklajenim razvojem terciarnih in kvartarnih dejavnosti,
 - dobro dostopnostjo do delovnih mest,
 - prenavljanjem in izboljševanjem obstoječega stavbnega fonda.
- Načrtovanje in urejanje posameznih naselij bomo izvajali ob upoštevanju njihove vloge v omrežju naselij. Zagotovili pa bomo zlasti:
- komunalno-higiensko izboljšanje naselij,
 - gradbeno-tehnično izboljšanje in zavarovanje obstoječih zgradb,
 - ohranitev in izboljšanje njihovega značilnega oblikovnega izraza,
 - postopno usklajeno preobrazbo v rabi tal,
 - izboljšanje infrastrukturnih povezav vseh vrst.

Za skladnejši razvoj poselitve je nujen predpogoj dolgoročna zemljiška politika oziroma družbena kontrola nad prometom z zemljišči. Bolj načrtno bomo uveljavljali prednostno pravico družbenopolitične skupnosti in načrtno pridobivali zemljišča, ki bodo določena za poselitev v dolgoročnem planu. Z družbeno lastnino zemljišč bomo zavarovali vsa območja pred stihijskim razvojem in še posebej

pred neusmerjeno individualno stanovanjsko gradnjo. V okviru te usmeritve bomo izvedli podružbljanje stavbnih zemljišč v širšem območju Novega mesta, Straže, Žužemberka, Dolenjskih Toplic, Šentjerneja, Mirne peči, Otočca, Šmarjeških Toplic, Stopič, Škocjana in Bircne vasi. Nova stanovanjska območja bo potrebno oblikovati tako, da bodo imela takšne prednosti, da bo manj težjen po individualni razpršeni stanovanjski gradnji. To pa bomo lahko razreševali le v okviru družbeno usmerjene stanovanjske gradnje z bolj enakomerno obremenitvijo graditeljev s stroški komunalnega urejanja kot doslej. Tudi s pospešeno prenovalo mestnih in vaških območij lahko zmanjšamo pritisk na novogradnjo in tako obseg novih posegov na nepozidani naravni prostor zmanjšamo na minimum.

V okviru samoupravnega družbenega planiranja mora urbanistično načrtovanje postati učinkovito sredstvo za uresničevanje predvsem tistih družbenih ciljev, ki so povezani z organizacijo dejavnosti v prostoru in namensko rabo tal.

Urbanistična ureditev mesta in naselij mora pospeševati dogovorjeni proces kvaliteten preobrazbe gospodarstva kot osrednjega družbeno nalogo in to tako, da zagotavljamo prostorske možnosti za razvoj funkcionalno zaokroženih centrov tistih dejavnosti (predvsem terciarnih in kvartarnih), ki se lahko razvijajo pod pogojem tesnih medsebojnih stikov na vozliščnih točkah v sistemu poselitve in da z razvojem industrijskih ter transportnih con zagotavljamo fizične možnosti za regionalno povezovanje gospodarskih dejavnosti. Vse dejavnosti, ki niso odvisne od aglomeracijskih ekonomij ali pa niso tehnološko vezane, bomo dekoncentrirali in tako zagotavljali osnove za bolj avtonomno poselitve in intenzivnejšo kmetijsko proizvodnjo.

V urbanističnem načrtovanju in oblikovanju naselij se bomo zavzemali za večfunkcionalno zazidavo z izrazitejšimi izraznimi vrednotami. Z urbanističnimi zasnovami bomo skušali doseči večje varčevanje z energijo, zniževanje komunalnih in prometnih stroškov ter boljše možnosti za oskrbo.

V prihodnjem razvoju mesta in drugih naselij bomo posvečali veliko več pozornosti povezavi značilnih prostorskih izhodiščnih motivov krajinske podobe, kakršne so: razporeditev prostorskih dominant, silhete mesta in naselij, povezava značilnih in tipičnih prostorov, kakršni so ulice, trgi, osrednji vaški prostor, kraji posebnega pomena, kulturni spomeniki in "zrnatost" grajenih struktur.

3.2.3. Prostorski razvoj, varstvo okolja ter varstvo naravne in kulturne dediščine

Pri opredelitvi namenske rabe bomo gospodarili tako, da bo zadovoljeno osnovnim ekološkim zahtevam. Zato bomo:

- kakovostnim kmetijskim zemljiščem izjemoma in pod pogoji, kot jih določa zakon, spreminjali namembnosti; zaustavili bomo zaraščanje kmetijskih površin in jih ohranili za kmetijsko rabo;
- gozdove na najboljših rastiščih, varovalne gozdove ter gozdove s posebnim namenom varovali pred

vsemi posegi, ki bi prizadeli njihovo funkcijo;

- varovali razpoložljive vodne vire za zagotovitev oskrbe s pitno in tehnološko vodo ter pri tem upoštevali tudi potrebe sosednjih območij;

- varstvo in izboljševanje voda in zraka izvajali z zmanjševanjem virov onesnaževanja ter tudi s sanacijo, kjer je to že potrebno;

- smotno bomo pridobivali rudnine in uporabljali kamnite materiale tako, da ne bo zmanjšana kvaliteta naravnega in ustvarjenega okolja;

- naravno primernost prostora, predvsem pa naravne znamenitosti in kulturno dediščino uporabljali kot osnovo za razvoj rekreacije in turizma na način, s katerim ne bodo ogrožene njihove kvalitete.

Pokrajinska območja in objekte, ki imajo zaradi svoje naravne izvirnosti, redkosti in posebnih lepote izrazit znanstveni, kulturno-vzgojni ali učno-vzgojni, ekološki, krajinski-oblikovni in rekreacijski pomen, bomo varovali, urejali ter preurejali s specifičnimi ukrepi, ki bodo zagotovili:

- ohranitev lepote in prvotnosti naravne in kulturne krajine,
- ohranitev značilne flore, favne in nežive narave,
- uživanje naravnih in kulturnih vrednot čim širšemu krogu ljudi,
- usklajevanje interesov za varovanje in negovanje naravne dediščine z gospodarskim aktiviranjem območij in potrebami prebivalstva, ki prebiva na teh področjih.

Stanje naravne in kulturne dediščine je zaskrbljujoče. Da bi ga izboljšali, bomo morali primerno varstvo zagotavljati tako, da čim večjemu številu objektov naravne in kulturne dediščine zagotovimo poleg kulturne, istočasno še ekonomsko funkcijo, kar pomeni vključevanje dediščine v družbeno življenje. Pomembna naloga je tudi osveščanje javnosti z vzgojnimi in informativnim delovanjem.

Izboljševali bomo stanje naravnih in kulturnih spomenikov kot naravne in kulturne dediščine, ki ima svoje trajno mesto v sedanjem in bodočem razvoju občine. V ta namen bomo v okviru izdelave prostorskih sestavin planov zavarovali površine in objekte s posebnim namenom.

Na področju varstva zraka bomo:

- začeli z izgradnjo enotnega sistema oskrbe s toplotno energijo za potrebe posameznih stanovanjskih sosesk in industrijskih območij.

- vzdrževali mestne zelene površine in primestne gozdove,

- dosledno izvajali program urejanja prometnega režima z izgradnjo obvoznice, parkirišč na vpadnicah, širjenjem zaprtih con in urejanjem javnega prevoza potnikov in blaga.

Za izboljšanje kvalitete voda bomo:

- pospešeno dogradili potrebne čistilne naprave z osnovnim kanalizacijskim sistemom in zagotavljali njihovo trajno obratovanje,

- zaščitili območja izviro pitne in termalne vode.

Pri ravnanju z odpadki bomo:

- skrbeli za varno ravnanje z odpadki vseh vrst in preprečevali njihovo nekontrolirano odlaganje v prostoru,

- prešli na višji tehnološki nivo ravnanja s komunalnimi in industrijskimi odpadki,

- dosledno ohranjali in dograje-

vali sistem odlaganja pogojno neuporabnih industrijskih odpadkov.

- uredili problem ravnanja z nevarnimi odpadki v okviru regije,

- preprečevali vsakršno divje odlaganje odpadkov v prostoru ter prostor ustrezno sanirali.

Na področju varstva pred prekomernim hrupom bomo žarišča prekomernega hrupa sanirali na samem izvoru hrupa ali pa le-ta protihrupno izolirali od ostalega okolja.

3.2.4. Energetika

Občina Novo mesto je v celoti slabo opremljena z energetsko makroinfrastrukturo, kar velja tudi za Novo mesto, četudi je pomembnejši gospodarski center in nosilec regionalnih funkcij.

V namen trajnejšega zagotavljanja energije bomo razvoj energetike celovito oblikovali in ne ločeno po posameznih energetskih dejavnostih.

Občina Novo mesto se bo oskrbovala z električno energijo v okviru enotnega energetskega sistema naše republike. Po republiških planskih dokumentih za dolgoročno obdobje ostaja Novo mesto po oskrbi z električno energijo na istem noviju kot je že sedaj, to je 110 kV daljnovodu in razdelilni transformatorski postaji. Predvidena pa je oskrba s plinom in sicer iz Kopra. Magistralna trasa naj bi vodila: Koper-Postojna-Ribnica-Kočevje—Novo mesto—Brežice, pri čemer naj bi okvirno na območju naše občine potekala po desnem bregu Krke.

Planirana je tudi izgradnja novega skladišča naftnih derivatov južno od Novega mesta.

V občini bomo najprej pripravili in sprejeli dolgoročno energetsko bilanco, s katero bomo opredelili vire in porabo posameznih vrst energije. Pri tem bomo največjo pozornost posvetili dolgoročni zanesljivosti posameznih virov energije ter racionalni rabi in varčevanju z energijo.

Industrijo in ostale porabnike v naši občini je potrebno oskrbeti z zadostno količino energije, saj po republiških planskih aktih šteje sedaj Novo mesto med centre z zelo slabo infrastrukturo oskrbljenostjo. Zato si bomo prizadevali:

- da pride do realizacije načrtovanega plinovoda iz Kopra do leta 2000,

- da se tudi Novo mesto oziroma Dolenjska priključi na 380 kV električni daljnovod.

Proučili bomo tudi možnosti za oskrbo z energijo iz lastnih virov in sicer:

- z izgradnjo manjših hidroelektrarn,

- z geološkimi raziskavami v zvezi s potencialnimi nahajališči lignita na Otočcu.

Na področju oskrbe urbanih centrov s toplo vodo bomo proučili možnosti daljinskega ogrevanja s kombinacijo plina in premoga (lignita). Energetsko infrastrukturo bomo načrtovali v povezavi s sosednjimi občinami in širšim prostorom republike.

Trase magistralnega infrastrukturnega omrežja bomo načrtovali in gradili v skupnih koridorjih.

3.2.5. Promet in zveze

Po analizi razvojnih možnosti, izdelani za pripravo dolgoročnega plana republike, spada Novo mesto med

središča, ki so zelo slabo oskrbljena tudi s prometno infrastrukturo in telekomunikacijami. Imamo preobremenjeno magistralno cesto in železnico. Nimamo pa hitre ceste, na področju telekomunikacij pa lokalne radijske postaje.

Novo mesto mora izkoristiti ugodno prometno lego ob pomembni vsejugoslovanski cesti povezavi (Ljubljana—Zagreb) in proučiti možnosti prečnih povezav: Dravograd—Celje—Novo mesto—Metlika (Kočevje), četudi do večjih modernizacij cest in novogradenj na tej relaciji v bližnji perspektivi še ne bo prišlo. Vsekakor pa bo treba zgraditi drugi pas ceste Ljubljana—Zagreb tudi na našem območju ter modernizirati železniške naprave na progi Ljubljana—Novo mesto—Karlovec. Proučili bomo možnosti izgradnje železniške proge Novo mesto—Brežice.

V Novem mestu bomo v naslednjem obdobju zgradili novo prometno središče vključno z novo avtobusno postajo. Prometno središče bo organizirano tako, da bo omogočalo dobre povezave med različnimi prometnimi sistemi: od mestnega, lokalnega in medkrajevnega avtobusnega prometa do železniškega prometa, taxi služb itd.

Pri načrtovanju cestnega omrežja bomo v večji meri kot doslej upoštevali možnosti razvoja avtobusnega prometa. Tovornjakom iz tranzitnega transporta bomo zagotovili parkiranje na vstopih v mesto. Uredili bomo prometne terminale, ki bodo omogočali ugodne in hitre povezave z različnimi prometnimi sistemi.

V Novem mestu bomo razvijali integralni transport z uvajanjem sodobne tehnike in tehnologije premikanja in skladiščenja surovin, repromateriala in končnih izdelkov. To pa pomeni potrebo po prestrukturiranju celotnega transporta in opredelitev delitve dela med posameznimi nosilci, sistemi in sredstvi. V primeru, da pride do realizacije gradnje hitre proge Ljubljana—Zagreb, se kot najprimernejša lokacija za transportne terminale ponuja Dobruška gmajna. Zato bo treba tudi zmogljivosti prometnih organizacij prostorsko prilagoditi.

Razvoj prometnih dejavnosti bomo usklajevali s postopnimi spremembami v transportnem sistemu. Uresničevali bomo dogovore o preusmeritvi blagovnih prometnih tokov s ceste na železnico in dela osebnega prometa na javna prometna sredstva.

S posodabljanjem lokalnih cest bomo zagotavljali, da bodo krajani z oddaljenih območij imeli boljši in hitrejši dostop do delovnih mest in vseh vrst oskrbe.

Na vseh novih zazidalnih območjih bomo načrtovali in širili kolesarske steze in peš poti.

Letašča ne bomo širili niti po njegovem namenu niti po površini. Ni racionalno, da bi zviševali njegov rang, saj bi s tem hromili razvoj Novega mesta v smeri Prečne in razvoj celotnega območja Straže, obenem pa razvrednotili kvalitete kmetijske površine ter onemogočili nadaljnji razvoj zdraviliškega turizma v občini. Ostalo naj bi športno letališče, s tem da bi posodobili letališke naprave in opremo.

Zagotovili bomo skladen razvoj zmogljivosti celotnega PTT sistema.

Širili in posodabljali bomo glavno pošto-prometno centralo in javno omrežje za prenos podatkov. Z razvojem telefonskega omrežja bomo zagotovili zmožljivosti za 25 telefonskih naročnikov na 100 prebivalcev.

Izboljšali bomo tudi sistem javnega obveščanja in s tem namenom uredili lokalno radijsko postajo.

3.2.6. Stanovanjsko gospodarstvo

Osnovne razvojne usmeritve na področju stanovanjskega gospodarstva bodo:

- občan naj v čim večji meri sam v skladu s svojimi možnostmi skrbi za rešitev lastnega stanovanjskega problema,

- stanovanjska gradnja naj bo čim bolj racionalna in že načrtno tako prilagojena, da se varčuje z energijo, prostorom in materialnimi sredstvi,

- stanovanjske probleme reševati v večjem obsegu kot doslej s prenovo stanovanjskih hiš,

- izboljšati funkcionalnost stanovanj in dvigniti raven stanovanjske kulture,

- gibanje cen v stanovanjski graditvi usmerjati plansko in o njihovem oblikovanju širše samoupravno odločati,

- omogočiti večje samoupravno vključevanje bodočih stanovalcev že v odločanje pri posameznih fazah načrtovanja in graditve družbenih stanovanj,

- hitreje reševati stanovanjske probleme mladih družin,

- že pri projektiranju stanovanjske graditve omogočiti funkcionalna stanovanja tudi za starejše ljudi, težje gibljive in invalidne osebe,

- zasedenost in koriščenje stanovanj naj bo čim bolj racionalna in socialno upravičena,

- usmeriti gradnjo stanovanj na komunalno opremljena stavbna zemljišča,

- stanarine morajo zagotavljati enostavno reprodukcijo, da ne bo prihajalo do dezinvestiranja stanovanjskega sklada.

Gradnja stanovanj v družbeni in etažni lastnini se bo do leta 2000 odvijala v velikem deležu v stanovanjski soseski Irča vas-Brod in Žabja vas v Novem mestu na stanovanjskem območju, ki sta že v fazi gradnje in na območju Mrzle doline. Družbena stanovanja bomo gradili tudi v drugih urbanih središčih. Graditev stanovanj bomo prioriteto usmerjali v tista naselja, ki imajo po policentrični zasnovi primerjalne prednosti in so deloma že opremljena s komunalno infrastrukturo in osnovnimi zmožljivostmi terciarnih in kvartarnih dejavnosti. Pri tem bomo upoštevali naslednje usmeritve:

- v ruralnih naseljih naj gradijo občani, ki imajo tam kmetije,

- v urbanih in polurbanih naseljih, kjer so delovna mesta, naj se s prostorsko dokumentacijo zagotovi potrebne stanovanjske površine za občane, ki so v kraju zaposleni,

- ostale interese za gradnjo se usmerja na zazidalna območja v večjih urbanih naseljih, prioriteto pa tja, kjer imajo mesto zaposlitve,

- zaradi omejenih možnosti in usmeritev v turistično gospodarstvo se v naseljih kot so Dolenjske Toplice, Šmarješke Toplice, Otočec in Žužemberk vključno z njihovo okolico omogoči gradnjo prioriteto občanom, ki so tam zaposleni.

Pri urbanističnem planiranju in projektiranju bo veljala usmeritev, da dosežemo večjo gostoto na stanovanjskih območjih in bomo zato težili k načrtovanju optimalnih tipov stanovanj v obliki nižje in strnjene pozidave z manjšimi stanovanjskimi enotami po površinah.

Istočasno pa bomo na teh območjih zagotovili površine za rekreacijo stanovalcev.

K izgradnji stanovanjskih sosesk bomo pristopali kompleksno tako, da bomo nujne spremljajoče objekte za oskrbo prebivalcev gradili sočasno s stanovanji, kot so: vrtci, šole, trgovine, servisne delavnice in podobno.

Gradbena podjetja in njihovi raziskovalni in projektivni biroji bodo proučevali in načrtovali nove vrste tehnologije pri gradnji stanovanj v smeri večje industrializacije gradbenih elementov, ki pa naj bodo izdelani v čim večji meri iz domačih materialov in po ceni konkurenčni.

Na podlagi analize razvojnih možnosti ugotavljamo, da bo potrebno do leta 2000 zgraditi približno 4.800 stanovanj. S tem se bo stanovanjski primanjkljaj od sedanjih približno 2.700 stanovanj zmanjšal na približno 800 stanovanj.

Zaradi zmanjšanih materialnih možnosti občanov za novogradnjo stanovanj bomo vse več stanovanjskih problemov reševali s prenovo stanovanjskih hiš in stanovanj v urbanih naseljih, prenovo kmečkih domov in ureditvijo podstrešnih stanovanj. Pri tem bo dan še poseben pomen pridobitvi stanovanj z revitalizacijo hiš v starem delu Novega mesta, kar bi pričeli izvajati že v srednjeročnem obdobju 1986-1990.

V organizacijskem smislu se bo stanovanjska gradnja v občini odvijala kot družbeno usmerjena gradnja ali kot druga družbeno priznana oblika gradnje. Izvajalcem bomo omogočili, da se s svojo tehnologijo in sredstvi vključujejo v gradnjo. Podpirali bomo vse oblike namenskega združevanja sredstev organizacij združenega dela, interesnih skupnosti in občanov ter vzpostavljali višjo raven dohodkovnih odnosov med soizvajalci.

Ustanavljali bomo stanovanjske zadruge, ki bodo širile oblike namenskega združevanja sredstev svojih članov in odpirale možnosti za izvajanje bolj racionalne in cenejše stanovanjske gradnje.

Gradnjo počitniških hišic in zidanic bomo usmerjali v posebej za to določena območja ter na ta način preprečevali razvrednotenje kulturne pokrajine. Gradnjo teh objektov bomo izvajali skladno s sprejeto namensko rabo prostora, pri čemer bodo investitorji obremenjeni s pripadajočimi stroški izgradnje komunalne in druge infrastrukture.

3.2.7. Komunalno gospodarstvo

Potreba po načrti in organizirani komunalni dejavnosti se pojavlja na celotnem območju občine, pri čemer bomo komunalno infrastrukturo selekcionirali.

Dimenzioniranje komunalne infrastrukture mora biti rezultat dolgoročno zasnovane politike urbanizacije, sicer lahko postane komunalna infrastruktura omejitveni faktor celotnega razvoja ali vsaj izredno veliko breme ob naknadnih sanacijah in dograjevanju sistemov. Pri zagotavljanju

sredstev za učinkovito in smotno delovanje komunalnega gospodarstva morajo svojo vlogo odigrati cene komunalnih storitev, učinkovito zaje-manje in namenska uporaba mestne rente ter dolgoročno kreditiranje razširjene reprodukcije.

Oskrbi z vodo, električni infrastrukturi in cestnim povezavam je bila v dosedanjem razvoju dana posebna pozornost, ki jo bo do leta 2000 potrebno le še dokončati in vsebolj izenačevati pogoje bivanja prebivalstva. Temu pa doslej ni sledil razvoj sistema za odvajanje odpadkov ter odvoz in recikliranje odpadnega materiala. Zato bo posodabljanje in dograjevanje komunalne infrastrukture v prihodnosti zahtevalo veliko bolj intenzivno, sistematično in dolgoročno vlaganje ne le zaradi višjega bivalnega standarda, temveč predvsem zaradi vse večje nujne po varovanju bivalnega okolja in naravnih virov ob vse bolj integralni urbanizaciji prostora in zaradi zaostrenih potreb po smotrni energetski porabi na vseh področjih.

Razvoj komunalnih dejavnosti bomo usklajevali z razširjenimi potrebami Novega mesta in ostalih naselij, prvenstveno pa izkoriščali že zgrajene zmožljivosti. Dolgoročne potrebe oskrbe s pitno vodo bomo zagotovili z izgradnjo novega vodovodnega sistema in izkoriščanjem Tomičevega izvira pod Dvorom. Z dograditvijo kanalizacijskega omrežja tudi na primestnih območjih Novega mesta in v vodilnih naseljih v občini bomo dosegli, da bo stopnja onesaženosti v vseh vodotokih padla in bo kvaliteta vode vsaj na nivoju 1. do 2. razreda.

Z namenom organiziranega odlaganja odpadkov bomo dograjevali odlagališče odpadkov v Leskovcu. Razširili bomo organiziran odvoz odpadkov na območje, kjer živi približno 80% prebivalcev občine. Proučili bomo možnosti, opredelili lokacijo in postopke celovitega ravnanja z odpadki in začeli z reciklažo industrijskih in komunalnih odpadkov.

Obvezno je potrebno v tovarnah, ki so večji onesaževalci, urediti naprave za tehnološko predčiščenje odpadnih vod.

Za potrebe pokopavanja bomo v Novem mestu zgradili novo pokopališče ali razširili obstoječe, v drugih večjih urbanih naseljih pa širili obstoječa.

Širili bomo tudi zelene površine med stanovanjskimi in industrijskimi kompleksi ter ob prometnih komunikacijah. Prednostno pa bomo varovali obstoječe zelene površine v Novem mestu in v turističnih krajih.

3.3. Socialni razvoj

Strateška razvojna orientacija družbenega razvoja občine Novo mesto bo temeljila na vsestranskem zadovoljevanju človekovih osebnih, družbenih, materialnih, socialnih, kulturnih, bivalnih in drugih potreb in interesov delovnih ljudi in občanov.

Uresničevali bomo načelo enakopravnosti ter izenačevali možnosti razvoja delovnih ljudi predvsem na osnovi delovne vloge človeka z delitvijo po delu in rezultatih dela.

Dolgoročno bomo z realizacijo zastavljenih ciljev dosegli prestrukturiranje znotraj posamezne dejavnosti in v celotni sferi družbenih dejavnosti.

Da bi odpravili neskladje v razvoju gospodarstva in družbenih dejavnosti,

smo v občini v letu 1971-1980 vlagali v negospodarske naložbe povprečno letno po 17,9% družbenega proizvoda, kar je znatno več kot v republiki (15,8%).

Družbene dejavnosti so se v teh letih znatno razvile in prispevale k pospešenemu razvoju gospodarstva in družbe sploh. Značilno za razvoj v tem obdobju je nenek razvoj posameznih dejavnosti ter nenek razporeditev in dostopnost do njihovih storitev v občini.

V obdobju 1986-1990 zoženi materialni okviri ne bodo omogočali, da bi z vlaganji v gradnjo objektov družbenih dejavnosti znatneje povečali zmožljivosti. Z realizacijo referendumskega programa na področju osnovnega šolstva bomo dosegli izenačitev pogojev šolanja na tej ravni.

V naslednjem srednjeročnem obdobju 1986-1990 bomo poskušali ohraniti že doseženo raven pravic. Samoupravne interesne skupnosti in izvajalci bodo z racionalizacijo organiziranosti in poslovanja, opuščanjem nepotrebnih administrativnih del in z drugimi ukrepi izboljšali kakovost svojih storitev.

Težili bomo k temu, da se v skladu s policentričnim razvojem občine zmožljivosti družbenih dejavnosti enakomerneje porazdelijo v občinskem prostoru, da bodo približno enako dostopne vsem občanom po svoji oddaljenosti in po kakovosti.

3.3.1. Prebivalstvo, zaposlovanje in kadri

Zaradi zahtev po intenzivnejšem tehnološkem razvoju in večjih gospodarskih učinkih pričakujemo zmerno naraščanje prebivalcev. Projekcija razvoja kadrov in zaposlenosti ne temelji na trendih iz preteklosti, temveč na elementih strategije kvalitetnejšega razvoja. Razvojne usmeritve bodo:

- S projekcijo prebivalstva, ki temelji na naravnem razvoju prebivalstva in upoštevanju pozitivne razlike selitev, predvidevamo, da bo leta 2000 v občini približno 66.000 prebivalcev. Letna stopnja rasti bo znašala 0,9% ali 550 prebivalcev povprečno letno. Demografski razvoj območij občine bo temeljil na tem, da se priselive usmerjajo na širše območje Novega mesta (63%), Šentjernej (10%), Dolenjske Toplice (6%), Žužemberk (5%), Škocjan (1,5%), Otočec (2%), Mirna peč (2%) in Birčna vas (1%). Naravna rast prebivalcev ostaja znotraj meje krajevnih skupnosti, s tem da se demografska rast usmerja v centre krajevnih skupnosti in pomebnejša ruralna naselja. V vseh ostalih naseljih je potrebno z izboljševanjem osebnega standarda in osnovne opremljenosti zagotoviti kvalitetnejše pogoje bivanja in s tem zavreti intenzivnejše odseljevanje.

- Povprečna letna stopnja zaposlovanja okoli 1% bo omogočala zaposlitev celotnega kadrovskega potenciala. Zakrite potreb enostavne in razširjene reprodukcije bomo potrebovali povprečno približno 800 kadrov letno in sicer približno 750 iz generacijskega priliva domačega prebivalstva in približno 50 iz migracijskega salda. Število kadrov 6. in 7. stopnje zahtevnosti se mora povečati za 35%. Delež nestrokovnih kadrov pa se mora z intenzivnejšim razvojem tehnologije zmanjšati za 25%.

- z vključevanjem 70% šolske

populacije v tehniško-tehnološke usmeritve moramo leta 2000 med zaposlenimi doseči optimalno razmerje med tehnično-tehnološkimi in ostalimi profili.

Če želimo ohraniti položaj, ki ga ima Novo mesto v gospodarskem prostoru Slovenije, mora dolgoročni plan razvoja kadrov temeljiti na naslednjih usmeritvah:

— Razvoj kadrov moramo usmerjati skladno z načrtovanim razvojem gospodarstva in si prizadevati, da bo znanje v večji meri kot doslej pogojevalo rast družbenega proizvoda, delež visoko strokovnih kadrov pa približati vsaj slovenskemu povprečju. Zato moramo v prihodnje najmanj 30% mlade generacije vključiti v študij na 6., 7. in 8. stopnjo strokovne zahtevnosti, od teh pa naj bi se jih vsaj 70% vrnilo v domače družbeno delo, delež ozkih profilov pa v strukturi zaposlenih zmanjšati na polovico.

— Z načrtovanjem strukture kadrov moramo težiti k vzpostavljanju skladnosti med kadrovskimi potrebami in potenciali ter se na ta način približati polni, vendar produktivni zaposlenosti.

— Dograditi moramo sistem dela, ki bo s svojim nagradjenjem oblikoval vrednostni sistem poklicev: in sicer fleksibilnejši za deficitarna dela in naloge, za katere med mladimi iskanci za zaposlitev ni interesa ter tako zmanjšati neskladje med poklicnimi odločitvami mladih in družbenimi potrebami.

— Razvoj kadrov v OZD mora slediti oziroma celo prehitevati predvideni tehnološki razvoj. Zato moramo delavcem omogočiti permanentno izobraževanje in usposabljanje ter nuditi pogoje za profesionalni razvoj. Za izvedbo te naloge bomo organizacijsko in kadrovsko krepili vzgojno izobraževalne organizacije in OZD.

3.3.2. Vzgoja in varstvo predšolskih otrok

Organiziranost in kakovost storitev v otroškem varstvu mora spodbujati vsestranski razvoj sposobnosti otrok. V predšolsko varstvo je sedaj zajetih okoli 38% vseh otrok, kar je manj kot v republiki, kjer jih je zajetih 42%. Večji del zmožljivosti (okoli 80%) je v Novem mestu, teh zmožljivosti pa se poslužujejo tudi predšolski otroci iz drugih krajevnih skupnosti.

Nas cilj je do leta 2000 vključiti v organizirane dnevne oblike otroškega varstva 45% otrok. Leta 2000 bo v občini predvidoma okoli 6.850 predšolskih otrok, zato bi bilo potrebno zagotoviti 850 novih mest ali povprečno letno 55 mest. S pravočasnim in usklajenim načrtovanjem bomo v danem okolju poiskali najbolj racionalne oblike pri povečanju zmožljivosti.

V prehodnem obdobju bomo zagotovili tudi druge oblike dopolnilne vzgoje in varstva predšolskih otrok kot so: potujoči vrtni, cicanove urice in mala šola.

3.3.3. Osnovno šolstvo

Ob uresničevanju predvidene projekcije prebivalstva in politike poselitve se bo število osnovnošolcev povečalo do leta 2000 na 8.500 in bo naraščalo predvsem v Novem mestu, Šentjerneju, Straži in Dolenjskih Toplicah.

Z realizacijo referendumskega programa bo v veliki meri uresničen cilj, da bodo imeli vsi osnovnošolci v

občini približno enake možnosti šolanja ter da bo pouk potekal pretežno v eni izmeni. Zaradi koncentrirane gradnje družbenih stanovanj v soseski Irča vas — Brod bomo do leta 1991 v tej soseski zgradili novo osnovno šolo. Tako bodo podani pogoji, da lahko razvijamo osnovno šolo na načelih celodnevne organizacije dela in dosežemo povezovanje pouka z drugimi oblikami vzgojno izobraževalnega dela.

Ob uresničevanju referendumskega programa bomo sproti preverjali potrebo po istočasnem povečevanju zmožljivosti varstvenih oddelkov in možnosti za njihovo istočasno ali poznejšo realizacijo.

3.3.4. Usmerjeno izobraževanje

V občini imamo zadostne prostorske zmožljivosti v srednjem izobraževanju, ki vsej populaciji omogočajo vključevanje v usmerjeno izobraževanje na srednji šoli. Potrebno pa bo šolska kompleksa zaokrožiti in šole ustrezno opremiti.

Prestrukturiranje gospodarstva ob uvajanju lastnega znanja in sodobne tehnologije zahteva izboljšanje kadrovske strukture zaposlenih, ki jo bomo dosegli z vključevanjem najmanj 85% osnovnošolske populacije v usmerjeno izobraževanje, pri čemer naj bi 30% od tega zaključilo šolanje na 4., 40% na 5. in 30% na 6. in 7. stopnji šolanja.

Pri strukturi vpisa v usmerjeno izobraževanje bomo nadaljevali s spreminjanjem razmerja vpisa učencev v korist proizvodno tehniških poklicev in drugih poklicev, ki jih zahteva združeno delo. Obenem pa bomo še nadalje dvigali kvaliteto izobraževanja.

Za usposabljanje mladine, ki ne želi nadaljevati izobraževanja na srednji šoli, bomo načrtneje razvijali programe usposabljanja iz dela.

Razvijali bomo tudi permanentno izobraževanje ob delu ter omogočili delavcem, da se po potrebi prekvalificirajo.

3.3.5. Raziskovalna dejavnost

Organizacije združenega dela se morajo usposobiti za organizirano koriščenje znanstvenih dosežkov ter spodbujati znanstvena raziskovanja za svoje potrebe in hitrejšo uvajanje inovacij v proizvodnjo.

Nosilci gospodarskega razvoja bodo krepili raziskovalne institute oziroma službe in se dolgoročneje povezovali z drugimi znanstveno raziskovalnimi organizacijami.

Občinska raziskovalna skupnost bo s sofinanciranjem aplikativnih raziskovalnih nalog spodbujala znanstveno raziskovalno delo, predvsem pa raziskave s področja prednostnih dejavnosti: pridobivanje hrane, varčevanje z energijo, nadomeščanje uvoženih prematerialov z domačimi. Sodelovala bo tudi pri financiranju planskih in razvojnih dokumentov na ravni družbenopolitičnih skupnosti in razvojnih programov posameznih dejavnosti.

3.3.6. Socialno varstvo

Nosilci socialne politike morajo postati delavci v temeljnih organizacijah združenega dela in občani v krajevnih skupnostih.

Doseči moramo večjo integriranost socialne politike in socialnega varstva v občini. Organizacije združenega dela in krajevne skupnosti bodo v svojih razvojnih programih bolj kot

dosedaj načrtovale tudi elemente socialnega razvoja.

Prednost v razvoju bodo imele tiste dejavnosti, ki najbolj neposredno in hkrati dolgoročno dajejo občanu možnost za pridobivanje dobrin (zdravje, izobrazbo) in mu posledično omogočajo pridobiti in ustvariti druge bistvene prvine socialne varnosti, kot so delo, stanovanje in varstvo otroka.

V programu socialnega varstva bomo kot integralni del vključili program socializacije Romov, kjer bomo opredelili sodelovanje in naloge SIS materialne proizvodnje in družbene dejavnosti, KS in družbenopolitične skupnosti.

3.3.7. Socialno skrbstvo

Socialno varnost bomo zagotavljali tistim občanom in družinam, ki si tega zaradi objektivnih pogojev ne morejo zagotavljati s svojim delom. Razvijali bomo prostovoljne aktivnosti na področju socialnega skrbstva.

Posebno skrb bomo namenili starejšim občanom, katerih delež bo v občini še naprej naraščal. Poleg zagotavljanja ustreznega števila mest v socialnih zavodih, bomo razvijali nego na domu in druge oblike pomoči, ki bodo omogočale bivanje starejšim občanom v lastnem življenjskem okolju. Za dejavnost delavnic pod posebnimi pogoji, kjer imajo zagotovljeno varstvo in delo srednje in težje prizadete osebe, bomo zagotovili druge prostore.

Razvijali bomo tudi preventivno dejavnost socialnega skrbstva in strokovno, predvsem socialno delo.

3.3.8. Zdravstveno varstvo

V občini imamo relativno dobro razvito zdravstveno službo, čeprav še nismo dosegli enakovrednih možnosti dostopnosti vseh občanov do zdravstvenih ustanov. Za zdravstveno varstvo uporabljamo v občini nekaj manj kot polovico sredstev, namenjenih za družbene dejavnosti v občini.

Pri razvoju zdravstvene dejavnosti bo imela v dolgoročnem obdobju prednost osnovna zdravstvena dejavnost. Ta bo postopoma prevzela nekatera opravila od bolnišnice in specialistične dejavnosti. S preventivno dejavnostjo in krepitvijo zdravljenja in nege bolnikov na domu bomo zmanjšali obseg bolnišničnega zdravljenja.

Opredelili bomo ukrepe za razvijanje preventivnih metod dela, s katerimi bomo dosegli: zmanjšanje umrljivosti dojenčkov in podaljšanje življenjske dobe, zmanjšanje števila invalidov in umrljivosti zaradi obolenj srca in ožilja, izboljšanje higiensko sanitarnih razmer, izboljšanje zdravstvenega stanja zobovja pri mladini.

Zdravstveni center Dolenjske bo nosilec priprave programa razvoja zdravstva v regiji.

Razvoj bolnišničnega zdravstva bo temeljil na usklajenem programu, glede oddelkov in zmožljivosti, v regiji in republiki.

Na podlagi programa razvoja zdravstvenega varstva bomo pripravili dokumentacijo za zaokrožitev zdravstvenega kompleksa v Novem mestu in začeli z izgradnjo oddelkov, ki jih bo v skladu s programom treba preseliti v zdravstveni kompleks. Posvetili bomo pozornost modernizaciji zdravstvene opreme in izboljšanju strokovne ravni zdravstvenih kadrov.

3.3.9. Kultura

V občini imamo več izvajalcev na

področju kulture, katerih dejavnost presega občinske meje. V zadnjih letih smo povečali in usposobili zmožljivosti tako na področju profesionalne kakor tudi amaterske kulture.

Zoženji okviri gospodarjenja v naslednjih letih ne bodo omogočili povečanja prostorskih zmožljivosti, potrebno pa bo doseči boljše koriščenje obstoječih z razvijanjem množičnosti in višje ravni amaterske kulturne dejavnosti.

Ohranjal in razvijali bomo dostopnost kulturnih dobrin in vrednot.

Varstvu naravne in kulturne dediščine bomo zagotovili večjo družbeno skrb in jo vključevali v razvoj turistične dejavnosti.

3.3.10. Telesna kultura

V občini imamo zgrajene znatne telesnokulturne zmožljivosti. V naslednjih letih bo potrebno posvetiti skrb predvsem vzdrževanju teh objektov in zagotoviti, da se bodo uporabljali v namene, za katere so bili zgrajeni.

Organiziranost na področju telesne kulture mora z boljšo kvaliteto in množičnostjo zagotavljati izboljšanje zdravstvenega stanja interesnih zmožljivosti vseh prebivalcev ter doseči aktivnejšo izrabo prostega časa.

Od tekmovalnih športov bomo razvijali v občini tiste, ki imajo tradicijo in kjer že dosegamo pomembnejše rezultate, za katere so podane naravne danosti in imajo številnejše občinstvo.

Pri načrtovanju graditve telesnokulturnih objektov, predvsem telovadnic ob šolah, moramo upoštevati možnosti po večnamenski rabi teh objektov.

3.4. Pospeševanje razvoja manj razvitih krajevnih skupnosti

V srednjeročnih družbenih planih občine bomo na osnovi strokovnih kriterijev določili manj razvite krajevne skupnosti. Za pospeševanje njihovega razvoja bodo samoupravne interesne skupnosti s področja gospodarstva in družbenih dejavnosti ter organizacije združenega dela v svojih srednjeročnih in letnih planih predvidele naloge in akcije za uresničevanje tega cilja.

3.5. Sistem družbenega informiranja

Za uspešno premagovanje tehnološkega in družbenega zaostanka bomo zagotovili organizacijske, kadrovske, tehnično-tehnološke in druge materialne pogoje za izgradnjo racionalno organiziranega in učinkovitega družbenega sistema informiranja. Proučili bomo možnosti in ustvarili pogoje za racionalno uporabo enotnih programskih rešitev in skupno nabavo tehničnih naprav. Dosledno bomo izvedli delitev dela pri zadovoljevanju organizacijskih potreb subjektov družbenega sistema informiranja. Pripravili in sprejeli bomo usklajene kratkoročne in dolgoročne razvojne programe ter nosilce organizirali za zbiranje, obdelavo, izkazovanje in prenos podatkov ter informacij za potrebe vseh uporabnikov.

Zagotovili bomo nadaljnji razvoj informacijskih služb, kot so SDK, narodna banka, geodetska uprava, LB TDB, analitsko planske službe organizacij združenega dela, študijska knjižnica in drugi, avtomatizacijo njihovega dela ter razreševanje njihove prostorske problematike.

Številka: 30-03/80

Novo mesto, 26. julija 1984

PREDSEDNIK SKUPŠČINE
OBČINE NOVO MESTO
UROŠ DULAR, l. r.